

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય, અમદાવાદ

એસ્ટેટ ડ્યુટી રેફરન્સ નં.૪/૧૯૮૪

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી આર. બાલિયા

તથા

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ. આર. દવે

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ

	હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?
પ	શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?

કન્ટ્રોલર ઓફ એસ્ટેટ ડ્યુટી

વિરુદ્ધ

કૃષ્ણકાંત આર. શાહ

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર તરફે શ્રી મનીષ આર. ભટ્ટ.

સામાવાળા નં.૧ તરફે આર.પી.એ.ડી. દ્વારા બજવાણી કરવામાં આવેલ –
(એન).

કોરમ:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી આર. બાલિયા

તથા

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ. આર. દવે

નિર્ણય તારીખ: ૦૯/૦૪/૯૯

મૌખિક ચુકાદો

#. અમદાવાદ બેન્ચ A માં ઇન્કમ ટેક્સ એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલના કંટ્રોલર ઓફ એસ્ટેટ ડ્યુટીના કહેવાથી, કેસનું નિવેદન રજૂ કરવામાં આવ્યું છે અને ૬.૧૦.૭૬ ના રોજ અવસાન પામેલા મનહરગૌરી રસિકલાલ શાહના મૃત્યુને કારણે ઉદ્ભવતી એસ્ટેટ ડ્યુટી કાર્યવાહીના સંદર્ભમાં કાયદાના નીચેના પ્રશ્નો આ કોર્ટને મંતવ્ય માટે મોકલવામાં આવ્યા છે.

"૧. હકીકતો અને કેસની પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અને કાયદાની દ્રષ્ટિએ, ટ્રિબ્યુનલ એ ઠરાવવામાં યોગ્ય હતું કે મેસર્સ હીરાલાલ ભીખાભાઈ એન્ડ કંપની પેઢીના ભાગીદારી દસ્તાવેજમાં એક કલમ હતી, જેમાં જણાવાયું હતું કે ભાગીદારોનો પેઢીની પાઘડીમાં કોઈ હિસ્સો રહેશે નહીં, મૃતકના મૃત્યુ પર પાઘડી મિલકતના મુખ્ય મૂલ્યમાં સમાવવા માટે જવાબદાર નથી—

૨. હકીકતો અને કેસની પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અને કાયદાની દ્રષ્ટિએ, ટ્રિબ્યુનલનો નિર્ણય યોગ્ય હતો કે મૃતક પેઢીમાંથી નિવૃત્ત થયા

હોવાથી (જોકે બે વર્ષની અંદર) પાઘડી એસ્ટેટ ડ્યુટી એક્ટ, ૧૯૫૩ ની કલમ ૯ હેઠળ વસૂલવામાં આવશે નહીં -"

#. મૃતક હીરાલાલ ભીખાભાઈ એન્ડ કંપનીની પેઢીમાં ભાગીદાર હતા. ૧૮.૯.૭૬ ના ભાગીદારીના ખતના કલમ ૧૬ હેઠળ, વ્યવસાયની ગુડવિલ ભાગીદારી પેઢીની હતી, વ્યક્તિગત ભાગીદારોની નહીં અને મૃતક ભાગીદારોના મૃત વારસદારોનો ગુડવિલમાં કોઈ અધિકાર નથી. ઉપરોક્ત ભાગીદારી ખતના કલમ ૫ માં વધુમાં એવી કલ્પના કરવામાં આવી હતી કે ભાગીદારની નિવૃત્તિ પર, પેઢીનું અસ્તિત્વ બંધ થશે નહીં પરંતુ બાકીના ભાગીદારો અથવા તેમના દ્વારા ભાગીદારીમાં પ્રવેશ મેળવી શકાય તેવા અન્ય લોકો સાથે વ્યવસાય ચાલુ રાખશે. મૃતક પેઢીમાંથી નિવૃત્ત થઈ ગયા હતા જે લાંબી માંદગી અને શારીરિક અપંગતાને કારણે જરૂરી હતું. જોકે, નિવૃત્તિ તેના મૃત્યુના બે વર્ષમાં હતી. બે ગણા વિવાદો ઉભા થયા હતા. પ્રથમ ભાગીદારી ખતના કલમને કારણે મૃતકનો ગુડવિલમાં કોઈ હિસ્સો નથી. બીજું, તે પેઢીમાંથી નિવૃત્ત થઈ ગઈ હતી. મૃત્યુની તારીખે તે પેઢીમાં ભાગીદાર ન હતી તેથી મૃત્યુની તારીખે તેણીને ગુડવિલમાં કોઈ રસ નહોતો જે તેના મૃત્યુ પર કાનૂની વારસદારોને આપી શકે.

#. સહાયક નિયંત્રકે પેઢીના દાવાને નકારી કાઢ્યો કે મૃતક તેના મૃત્યુના બે વર્ષની અંદર નિવૃત્ત થયો હોવાથી તે વસૂલાતપાત્ર રહેશે. બે વર્ષની અંદર નિવૃત્તિનો સંદર્ભ સૂચવે છે કે એ.સી.ઈ.ડી. કદાચ કાયદાની કલમ ૯ હેઠળ કાર્ય

કરી રહ્યું હતું. તેથી તેમણે મૃતકની મિલકતના કુલ મૂલ્યમાં મિલકત ફરજ માટે વસૂલાતપાત્ર પેઢીના સારા ઇચ્છાના મૂલ્યમાં હિસ્સોનો સમાવેશ કર્યો.

#. શ્રીમતી ઉર્મિલા વિરુદ્ધ સી.ઇ.ડી. ૧૦૦ આઇ.ટી.આર. ૨૯૭ અને બોમ્બે હાઇકોર્ટના શ્રીમતી ઉર્મિલા વિરુદ્ધ સી.ઇ.ડી. ૧૨૨ આઇ.ટી.આર. ૯૫૮ કેસમાં આ કોર્ટના નિર્ણય બાદ એસ્ટેટ ડ્યુટીના નિયંત્રકે જણાવ્યું હતું કે સહાયક નિયંત્રક દ્વારા કરવામાં આવેલી સદ્ભાવનાનો સમાવેશ વાજબી નથી. મહેસૂલ દ્વારા અપીલ પર ટ્રિબ્યુનલે એસ્ટેટ ડ્યુટીના નિયંત્રકના આદેશને સમર્થન આપ્યું.

#. શરૂઆતમાં આપણે નોંધ કરી શકીએ છીએ કે મૃદુલા નરેશચંદ્રના કેસમાં નિર્ણય ભાગીદારી દસ્તાવેજમાં વર્તમાન કેસમાં સમાન કલમના પ્રકાશમાં મૃતકના મૃત્યુ સમયે ભાગીદાર હતી તે પેઢીની સંપત્તિમાં તેના હિતને સ્થાનાંતરિત કરવા અંગે હતો. તે એવો કેસ નહોતો જ્યાં મૃતક મૃત્યુની તારીખથી ઘણા સમય પહેલાં પેઢીમાં ભાગીદાર રહેવાનું બંધ કરી દીધું હોય, અને તેણીને તેના મૃત્યુ સમયે પેઢીમાં એવો કોઈ રસ ન હતો જે વારસદારોને પસાર થશે. દેખીતી રીતે, એકવાર ભાગીદાર પેઢીમાંથી નિવૃત્ત થઈ જાય પછી તે ભાગીદાર રહેવાનું બંધ કરી દે છે. ત્યારબાદ મૃત્યુ સમયે કારણ કે તેને પેઢીમાં ભાગીદાર ગણી શકાતો નથી, તેથી મૃત્યુની તારીખે પેઢીની સારી ઇચ્છામાં તેનો નિકાલજોગ હિત હોવાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી. તે કિસ્સામાં, તે ફક્ત મૃતકના બાકી ખાતાની ગણતરીનો કેસ હોઈ શકે છે જેમાં તે ભાગીદાર હતો, જો તે અથવા તેણી દ્વારા કેસ મુજબ સમાધાન ન થયું હોય. જો નિવૃત્ત ભાગીદારના કિસ્સામાં

ભાગીદારી હિતના હિસાબોનું સમાધાન થઈ ગયું હોય, તો મૃત્યુ તારીખે ભાગીદારી સંપત્તિમાં હિત નક્કી કરવાનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવશે નહીં. તે કિસ્સામાં વિચારણા માટે સંબંધિત એકમાત્ર પ્રશ્ન એ હોઈ શકે છે કે કાયદા હેઠળ કલ્પના કરવામાં આવેલી રકમ કરતાં ઓછી કિંમતે ખાતાનું સમાધાન ભેટ તરીકે ગણાય છે કે નહીં અને જો તેને ભેટ તરીકે ગણવામાં આવે તો તે એસ્ટેટ ડ્યુટી એક્ટની કલમ ૯ ની દ્રષ્ટિએ મૃતક દ્વારા છોડવામાં આવેલી મિલકતના કુલ મૂલ્યમાં સમાવેશ કરવાના હેતુથી ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે. પરંતુ કોઈ પણ સંજોગોમાં, મૃત્યુ તારીખે પેઢીના સારા ઈચ્છામાં વ્યાજ પસાર કરવાનો પ્રશ્ન વિચારણા માટે ઉદ્ભવશે નહીં જો તે વ્યક્તિ જે તેના મૃત્યુ સમયે કોઈપણ પેઢીમાં ભાગીદાર ન હતો. આકસ્મિક રીતે આપણે એ પણ નોંધી શકીએ છીએ કે મૃદુલા નરેશચંદ્રના કેસમાં નિર્ણય એ હદ સુધી લેવામાં આવ્યો હતો કે ભાગીદારીમાં મૃત ભાગીદારના કાનૂની વારસદારોને ગુડવિલમાં હિત ટ્રાન્સમિટ ન કરવાની જોગવાઈને ધ્યાનમાં રાખીને, મૃત ભાગીદારના મૃત્યુ સાથે પેઢીના ગુડવિલમાં હિતનો સેસર હતો અને તેમાં કોઈ રસ કોઈને પસાર થતો નથી, ત્યારથી સુપ્રીમ કોર્ટે સી.ઈ.ડી., ગુજરાત । વિરુદ્ધ મૃદુલા નરેશચંદ્ર ૧૬૦ આઈ.ટી.આર. ૩૪૨ માં તેને ઉલટાવી દીધો છે. સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા રજૂ કરાયેલ સિદ્ધાંત એ છે કે જ્યાં કોઈ મિલકત હોય છે, જેમાં પૂર્વનિર્ધારિત ધારકના મૃત્યુ પછી વારસદારોને રસ પસાર થઈ શકે છે તે ફક્ત નિકાલજોગ વ્યાજ તરીકે બંધ થતું નથી કારણ કે કરાર હેઠળ તે કાનૂની વારસદારોને પસાર થતું નથી પરંતુ બાકીના ભાગીદારોમાં રહે છે.તે કિસ્સામાં

મૃતકનો હિસ્સો બાકીના ભાગીદારોને તેમના હિસ્સામાં વધારો થાય તે હદ સુધી જાય છે.

#. તેથી, અમે પ્રશ્ન ૧ નો જવાબ હકારાત્મકમાં આપીએ છીએ, એટલે કે મહેસૂલની તરફેણમાં અને કરદાતાની વિરુદ્ધ, ટ્રિબ્યુનલ એવું ઠરાવવામાં યોગ્ય નહોતું કારણ કે મેસર્સ હીરાલાલ ભીખુભાઈ એન્ડ કંપનીના ભાગીદારી દસ્તાવેજમાં કલમ હતી જેમાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે મૃતકના મૃત્યુ પર ભાગીદારોનો પેઢીના ગુડવિલમાં કોઈ હિસ્સો રહેશે નહીં, તેથી ગુડવિલ મિલકતના મુખ્ય મૂલ્યમાં સમાવવા માટે જવાબદાર નથી. આ કેસના તથ્યો પર પણ અમારો અભિપ્રાય છે કે આ વિચારણા મિલકતના મૂલ્યાંકન માટે ખરેખર સુસંગત નથી.

#. બીજા પ્રશ્નનો વિચાર કરતી વખતે એસ્ટેટ ડ્યુટી એક્ટની કલમ ૯ નો સંદર્ભ લેવો જરૂરી રહેશે:

"મૃત્યુ પહેલાં ચોક્કસ સમયગાળામાં ભેટો –

(૧) મૃતક દ્વારા તાત્કાલિક ભેટ તરીકે કામ કરવા માટે કરવામાં આવેલી મિલકત, પછી ભલે તે ટ્રાન્સફર, ડિલિવરી, ટ્રસ્ટની ઘોષણા, વારસાગત વ્યક્તિ પર સમાધાન, અથવા અન્યથા દ્વારા, મૃતકના મૃત્યુના બે વર્ષ કે તેથી વધુ સમય પહેલાં કરવામાં આવી ન હોય, તે મિલકત મૃત્યુ પામેલી

માનવામાં આવશે. પરંતુ જાહેર સખાવતી હેતુઓ માટે આપવામાં આવેલી ભેટોના કિસ્સામાં આ સમયગાળો છ મહિનાનો રહેશે.

(ર) પેટા કલમ (૧) ની જોગવાઈઓ –

(ક) લગ્નને ધ્યાનમાં રાખીને આપવામાં આવેલી ભેટો, મહત્તમ દસ હજાર રૂપિયાની કિંમતને આધીન;

(b) એવી ભેટો જે નિયંત્રકના સંતોષ મુજબ મૃતકના સામાન્ય ખર્ચનો ભાગ હોવાનું સાબિત થાય છે, જે મહત્તમ દસ હજાર રૂપિયાની કિંમતને આધીન છે."

#. ઉપરોક્ત કલમનું અવલોકન કરવાથી એવું જાણવા મળે છે કે મૃતક દ્વારા મૃત્યુની તારીખથી બે વર્ષની અંદર બીજા ટ્રાન્સફર દ્વારા કોઈ નિકાલ કરવામાં આવ્યો હોવાથી, તે મૃતકના મૃત્યુ પર પસાર થતી મિલકતના ચોખ્ખા મૂલ્યમાં સમાવવા માટે જવાબદાર નથી, સિવાય કે દરખાસ્તના મૃત્યુના બે વર્ષની અંદર આપવામાં આવેલી ભેટને વાસ્તવિક ન ગણી શકાય. અમને જાણવા મળ્યું છે કે મૂલ્યાંકન અધિકારીએ નિવૃત્તિ સમયે પેઢીની પાઘડીમાં હિસ્સો ન હોવાનો દાવો કરીને મૃતક દ્વારા પેઢીના બાકીના ભાગીદારોને ભેટ તરીકે આપવામાં આવેલી સારી ઇચ્છાના મૂલ્યની રકમનો સમાવેશ કર્યો છે, અને જો તે સાચું માનવામાં આવે તો, આવી ભેટ વાસ્તવિક ન હતી. જ્યાં સુધી આવી ભેટને વાસ્તવિક ન ગણી શકાય, ત્યાં સુધી કલમ ૮ આવકને મિલકતના કરપાત્ર મૂલ્યમાં આવી

રકમનો સમાવેશ કરવામાં મદદ કરશે નહીં. ઉર્મિલાના કેસમાં બોમ્બે હાઈકોર્ટના નિર્ણય (સુપ્રા) બાદ, નિવૃત્તિ સમયે ગુડવિલમાં હિસ્સો ન વસૂલવા બદલ નિવૃત્ત ભાગીદાર દ્વારા જવાબદારી વહેંચણી ન કરવા બદલ અપીલ સત્તાવાળાએ તેને યોગ્ય કારણ તરીકે ઠરાવ્યું છે. મૃતકના નિવૃત્તિ પરના હિસાબો કેવી રીતે પતાવટ કરવામાં આવ્યા તે અંગે અમને કોઈ સામગ્રી રેકૉર્ડ પર મળી નથી. આ એ હકીકત પરથી લેવામાં આવેલા અનુમાનના આધારે છે કે ભાગીદારીમાંથી કોઈ એકની નિવૃત્તિ પર ભાગીદારી વિસર્જન થતી નથી અને બાકીના ભાગીદારોએ પહેલાની જેમ વ્યવસાય ચાલુ રાખવાનો છે.

#. ભલે ગમે તે હોય, સ્વીકૃત તથ્યો પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે ભાગીદારી દસ્તાવેજમાં મુદતને કારણે પેઢીના ગુડવિલમાં હિસ્સો ન લેવાથી, ભલે તે નિવૃત્તિ લેનારા ભાગીદાર દ્વારા નિવૃત્તિની તારીખે પેઢીની ગુડવિલમાં તેના હિસ્સાની હદ સુધી બાકીના ભાગીદારોના પક્ષમાં ભેટ તરીકે આપવામાં આવ્યો હોય, જે ભાગીદારના મૃત્યુના બે વર્ષની અંદર હતો, તેને પ્રમાણિકતાનો અભાવ ગણી શકાય નહીં. ભાગીદારીના દસ્તાવેજમાં નિવૃત્તિ લેનારા ભાગીદારને ગુડવિલમાં હિસ્સો દાવો કરવાથી બાકાત રાખવાનો શબ્દ હતો તે અંગે કોઈ વિવાદ નથી. તે સમયે કોઈ એસ્ટેટ ડ્યુટી અથવા કોઈપણ કર બચાવવા માટે કોઈપણ અન્ય ઉપકરણનો વિચાર સંમત ભાગીદારો પર લાદવામાં આવી શકતો ન હતો. એ પણ કોઈ વિવાદ નથી કે ગુડવિલમાં હિસ્સો વસૂલવામાં ન આવવો એ ફક્ત ભાગીદારીના દસ્તાવેજમાં મુદતને કારણે છે. નિયંત્રક એસ્ટેટ ડ્યુટી દ્વારા તેમના

અપીલ આદેશમાં નોંધવામાં આવી છે કે નિવૃત્ત ભાગીદારની માંદગી અને શારીરિક અપંગતાને કારણે નિવૃત્તિ જરૂરી હતી. આમ, નિર્ણય લીધા વિના પણ એવું માની લીધું કે નિવૃત્તિ લેનાર ભાગીદાર દ્વારા નિવૃત્તિની તારીખે બાકીના ભાગીદારોના પક્ષમાં ભેટ આપવામાં આવી હતી, તે ભાગીદારી ખતની પહેલાથી જ નિર્ધારિત મુદત અનુસાર હતી, અને શારીરિક અપંગતાને કારણે નિવૃત્તિ જરૂરી બની હતી, તે કલમ ૯ ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવવા માટે વાસ્તવિકતામાં અભાવ ધરાવતી ન હતી.

#. તેથી, અમે પ્રશ્ન ૨ નો જવાબ હામાં આપીએ છીએ, જોકે ટ્રિબ્યુનલમાં પ્રવર્તતા કારણોસર અલગ છે, એટલે કે કરદાતાની તરફેણમાં અને આવકની વિરુદ્ધ.

તદનુસાર, ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ વિના, સંદર્ભનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

(રાજેશ બાલિયા, ન્યાયમૂર્તિ)(એ. આર. દવે, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.